

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA
INSTITUTUM SANCTO ATHANASIO NOMINATUM

ATHANASIANA

54

Nyíregyháza
2022

ATHANASIANA
a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola folyóirata

Alapítva 1995-ben

Főszerkesztő:
Ivancsó István

A szerkesztőbizottság tagjai:
Janka György, Szabó Péter, Véghseő Tamás, Vincze Krisztián

A szerkesztőség címe:
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
H 4400 Nyíregyháza
Bethlen G. u. 13–19.
Tel./Fax: +36/42/597-600
www.szentatanaz.hu
szentatanaz@szentatanaz.hu

Postacím:
H-4401 Nyíregyháza, Pf. 303

Felelős kiadó:
Véghseő Tamás rektor

© Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2022

ISSN 1219-9915

Megrendelhető a fenti címek bármelyikén
Az egyes számok ára: 1.000 Ft

SZABÓ Péter

Miklós István püspök és az első egyházi törvénykönyv (CIC'1917) Új levéltári adatok*

„[főleg a házasságjog s fegyelmi bírászkodás területén], melyen a Codex megjelenése előtt a latin szertartásúakéval egyező gyakorlatot követtünk, mi akadályt sem lehet a Codex szabványai szerinti berendezkedésünknek”
Miklós István

PÉTER SZABÓ: Bishop István Miklós and the First Code of Canons (CIC' 1917) – New Archival Data

The local extension of the legal force of CIC'1917 to the Eparchy of Hajdúdorog in its day represents a worthwhile theoretical question as well, apart from the recrudescing practical uncertainties brought about by this step especially in terms of the assessment of the formal validity of mixed marriages at the time. With the help of newly discovered archival material, the present paper demonstrates that István Miklós, Bishop of Hajdúdorog, was fully cognisant that Cardinal Gasparri's response in no way authorised him to introduce the Latin Code in the Eparchy of Hajdúdorog comprehensively. (The extension of the Latin Code to their Eparchies had been requested by the Byzantine Eparchies of Mukachevo (Munkács), Prešov (Eperjes) and Hajdúdorog in a joint petition to Benedict XV in 1918. Although, in the reply, the idea of extension was received favourably, its implementation was at best envisaged only as possibility, without directly approving it under the force of the letter in question. Presumably, this was the reason why Miklós, who – in an effort to consolidate the earlier unity of the law obtaining in relation to the Latin Church – regarded the introduction of the Latin Code in Hajdúdorog as urgent mainly in the area of marriage law and procedural law, had recourse to an extraordinary arrangement. He interpreted a phrase in Gasparri's letter that was no doubt suggestive of openness in terms of complying with the request at some point(!) as actually implying the extension of the Code of Canons to Hajdúdorog. In addition, the recently discovered correspondence also reveals that, as distinct from Miklós Rusznák's position indicating interest in Byzantine proper law (*iura propria Graecorum*) as well, Bishop Miklós clearly preferred universal law to this local law almost unilaterally. More specifically, he was in favour of applying CIC'1917 as widely as possible in his Eparchy

* MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport.

Az első egyházi törvénykönyv átfogó hajdúdorogi „használatbavétele” a maga idején ismételten elméleti és gyakorlati kérdések sorát vetette fel. A munkácsi, az eperjesi és hajdúdorogi püspök, mint ismeretes, még egy 1917. december 31-i keltezésű felterjesztésükben kérték XV. Benedeket, hogy egyházmegyéikre is széles körűen „terjessze ki” a hatályba léptetés alatt álló új törvénykönyvet.¹ Eddigi adataink meglehetősen hiányosak voltak arra nézve, pontosan milyen ismeretek és megfontolások alapján is döntött végül Miklós püspök² a kódex püspöki rendelkezésre támaszkodó hajdúdorogi bevezetése mellett.³ A „kihirdető” körlevél szerint Pietro Gasparri bíboros 1918. március 10-i válaszában egy kedvező hangvételi szófordulatára támaszkodva járt el, amennyiben, tudniillik, közlése szerint „a Szentséges Atya örömmel s teljesítésre kész akarattal (*lubenter et propensa voluntate*) fogadta az új törvénykönyv bevezetésére irányuló kérelmünket”.⁴

Az iménti kuriális válaszlevélből⁵ azonban egyértelmű, hogy Gasparri nem adott közvetlen felhatalmazást a kérelmező három püspöknek – így Miklós Istvánnak sem – a Codex azonnali bevezetésére. Ehelyett a válaszlevél, mint itt idézett szövegéből láthatjuk, a felhatalmazás *majdani* megadásához *előzetes információkat* kér a továbbra is megőrzendő különleges görög jogok („*propria iura Graecorum*”) pontos köréről.⁶

-
- 1 BENEDICTUS XV, *Codex iuris canonici*, 27. V. 1917, in *AAS* 9 (1917) II, 11–456. A kérelem eredeti szövegének kiadásához lásd SZABÓ PÉTER, „A hajdúdorogi kodifikációs bizottság létrejötte (1929) a levéltári adatok tükrében”, in *Athanasiana* 48 (2019) 227–244., 238–240.
 - 2 A főpásztor fontosabb életrajzi adataihoz lásd VÉGHSEŐ TAMÁS, *Görögkatolikus papok történeti névtára*, (Collectanea Athanasiana VI.), Nyíregyháza 2015, 40.
 - 3 GKPL 2187/1925. szám. A Codex JC. 1918. május 19-től kötelező [szövegrészletéhez lásd 24. lánj., lejjebb].
 - 4 Lásd 6. és 24. lánj., lejjebb.
 - 5 A levél eredetije egyelőre nem került elő. A szöveg szó szerinti átiratát azonban Rusznák Miklós és Acacius Coussa egy-egy műve is idézi. Lásd NICOLAS RUSSNÁK, *Codex iuris canonici respectu habito edendi pro iure Ecclesiae catholicae orientali Codicem juris canonici*, Praha 1931, 95.; ACACIUS COUSSA, *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali (III), De matrimonio*, Romae [typ. Monasterii Exarchici Cryptoferratensis] 1950, 20–21.
 - 6 „Amplissimi Praesules, Vota, quae Amplitudines Vestrae per litteras die 31 dec. 1917 humiliter ad sanctissimum D. N. Benedictum Divina Prov. Papani XV, faciunt, ut novus Codex complectatur etiam istas vestras dioeceses graeci ritus catholicorum, scilicet Munkacsensem, Eperiesensem atque Haidudorogensem, lubenter et propensa voluntate Sanctitas Sua accepit. Ut autem SS. optata vestra convenientius replere possit, opportunum est ut Amplitudines Vestrae antea declarent quanam consuetudines in Vestris dioecesibus vigeant circa ieiunium, praesertim vero quanam sint in specie propria iura graecorum de quibus in memoratis litteris Amplitudinum Vestrarum fit mentio. Quae cum Amplitudinibus Vestris nota facio et... Ft P. Card. Gasparri”; RUSSNÁK, *Codex* (5. lánj.), 95.

Rusznák könyvében szerepel egy levéltári jelzet,⁷ melytől azt reméltem, hogy elvezet Gasparri levelének legalább hiteles másolatához. A keresett római dokumentum maga, úgy tűnik, sajnos ott sem lelhető fel. A jelzet alapján azonban, mint várható volt, a miskolci görögkatolikus egyházi levéltárból mégis igen érdekes adatok kerültek elő.⁸

*

Az első dokumentum az a kísérőlevél, amellyel *Papp Antal* címzetes érsek⁹ miskolci megérkezése után – azaz a kézhezvételhez képest majd nyolc év késéssel! – továbbítja Rusznák Miklós (eperjesi helynök) felé Gasparri fenti levelének átiratát.¹⁰ Ez a szöveg számos új adattal szolgál. Így kiderül belőle, hogy a fentebb említett római felterjesztés postázására – mint az egyébként egy másik levéltári adatból sejthető volt – csak 1918. január végén került sor, sőt az érsek e levelet itt *nyíregyházi* keltezésüként említi.¹¹

Az 1925. november 6-ai miskolci levél egy másik fontos mondata arról értesít, hogy Papp Antal a kódexet a munkácsi eparchiában, még ottani püspökként, már korábban „életbe léptette”.¹² Emellett az érsek azt is közli,

7 Apost. Administr. Miskolcensem, Nr. 23., 6. XI. 25 (lásd *uo.*)

8 Ezúton szeretnék köszönetet mondani Galambvári Péter miskolci bírósági helynöknek, aki segítségemre volt az egykori adminisztratúrák levéltári anyag iménti iktatószámból kiinduló feltárásában. Ennek nyomán három – a címünkben tárgyalt téma szemszögéből fontos adatokkal szolgáló – levél került napvilágra, Papp Antaltól (1925. nov. 3.), Rusznák Miklóstól (nov. 9.), illetve Miklósy Istvántól (dec. 23.).

9 A címzetes érsek, korábbi munkácsi püspök életrajzi adataihoz lásd VÉGHSEŐ, *Görögkatolikus* (2. l. l.), 58.

10 Lásd: 23/1925 GKPL [*Papp Antal érsek levele (Rusznák Miklós) vikáriusnak; 1925. nov. 6.*]. A nehezen védhető késlekedést az érsek a „változott körülmények, s az egyházmegyei főhatóságokkal való érintkezés nehézségei”-vel igyekszik magyarázni; lásd *uo.*

11 Vö. „Bizonyára emlékezetében él Méltóságodnak, az a nevezetes esemény, amidőn én az eperjesi és hajdúdorogi püspöktársaimmal az 1918. január végén Nyíregyházáról keltezett közös kérelmünkkel járultunk az Apostoli Szentszék elé, hogy az új Canon Codexet a mi egyházmegyéinkre nézve is kiterjessze, illetőleg kötelezővé tegye...”, lásd PAPP (10. l. l.), feljebb. – Egy január 23-i nyíregyházi püspöki értekezlet jegyzőkönyve még *jövő időben* beszélt a Róma felé küldendő felterjesztésről. Lásd Miklósy István *hajdúdorogi, Papp Antal munkácsi és Novák István eperjesi megyéspüspök nyíregyházi értekezletének jegyzőkönyve*, Nyíregyháza, 1918. január 23., GKPL I-1-a 629/1918 [másolat], kiadásához lásd VÉGHSEŐ TAMÁS (szerk.), *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez 4. kötet: 1917–1925*, (Collectanea Athanasiana, II. 4/4.), Nyíregyháza 2020, 103. [III.]. Ezen adat alapján már eddig is sejteni lehetett, hogy a felterjesztés eredeti szövegén szereplő „Ungvár, és 1917. dec. 31.”-i keltezés (lásd SZABÓ, „A hajdúdorogi” [1. l. l.], 240.) fikatív jellegű. E megállapításra Papp Antal itt jelzett levele immár közvetlen, első kézből eredő bizonyítékkal szolgál.

12 „... szíves tudomására hozom méltóságodnak azt is, hogy ezen általunk vállalt önkénytes [sic!] kötelezettség alapján a munkácsi egyházmegyében az új Codex intézkedéseit életbe léptettem...”, lásd: PAPP (10. l. l.), feljebb. (Erről Papp Antal még munkácsi püspökként a Keleti

hogy a frissen átvett miskolci apostoli adminisztratúra kormányzati szerve is teljességgel a latin kódex előírásai szerint alakította ki.¹³

Figyelemre méltó, hogy a címzett, *Rusznák Miklós* eperjesi helynök a nov. 6-án keltezett érseki levelére valóban „postafordultával”, lényegében három napon belül válaszol (november 9.).¹⁴ Ebben – túl azon, hogy köszönetet mond a Gasparri-féle levél átiratáért – néhány fontos személyes észrevételt is megfogalmaz. Így – miközben az egykori törvénykönyv görög kiterjesztését a helyi egyházjog fejlődése szemszögéből mérőföldkőnek ismeri el – ehhez rögtön hozzáfűzi a saját jog kiépítésének szorgalmazását. E feladat – értelemszerűen – magukra az érintettekre, azaz a három eparchia szakértőire hárul.¹⁵ A miskolci címzetes érseknek szóló válaszhoz a vikárius mellékeli a régi törvénykönyv és a keleti fegyelem kapcsolatát tárgyaló korábbi munkáját.¹⁶ Ennek kapcsán tájékoztatja az érseket, hogy

Egyházi Kongregáció felé is beszámolt. Az egyházmegye helyzetéről írt 1923. decemberi jelentése szerint a kihirdetésre az 1921. szept. 5–7. között tartott „egyházmegyei zsinaton” került sor: „Ad n. 34. Novissima synodus congregata est diebus 5–7 mensis Septembris anni 1921, in qua de iis tantum actum est, quae ad particulares cleri populoque dioecesis necessitates vel utilitates referebantur. In celebratione huius synodi observabantur praescripta cann. 356–362. In qua synodo promulgatum erat quoque privilegium per rescriptum [...] Eminentissimi Status Secretarii, Petri Card. Gasparri datum, de introductione ac usu in hac dioecesi Munkacsensi Novi Codicis Juris Canonici exceptis iis, quae sunt propria Ritus atque disciplinae Ecclesiae greco-ruthenae”, *Relatio de statu Dioeceseos Munkacsensis graeci ritus Catholicorum, die 31 decembris a.D. 1923*, ACO, Prot. 2111/1928, [7], 17–18.)

- 13 Vö. „...a munkácsi egyházmegyében az új Codex intézkedéseit életbe léptettem, valamint az Apostoli Adminisztratúra alá tartozó terület részére is felállítottam mindazon kormányzati szerveket, amelyeket az új Codex kíván...”, lásd PAPP (10. láb.), feljebb [kiemelés tőlem]. Ez utóbbi megoldás – noha az átfogó helyi kihirdetésnél jogtechnikailag körültekintőbb –, a latin kormányzati szervek széles körű átvétele miatt – legalábbis az irányítás terén – tényleges hatásait tekintve nem sokban különbözött az előbbtől. (További tisztázást igényel, hogy a Codex formális „bevezetésére” – a munkácsi és hajdúdorogi megoldáshoz hasonlóan – Eperjesen is sor került-e? Ez a munkácsi kihirdetés dátuma – 1921. szept. 7. – előtt elég valószínűtlen. Ha esetleg arra a Miskolci Apostoli Adminisztratúra 1924-es leválasztása után került volna sor, akkor viszont kétséges, hogy az érinthette-e az új önálló részegyházakat. (Ez utóbbi alapításához és jogi jellegéhez lásd SZABÓ PÉTER, „Exarchátus és kormányzóság, valamint az élükön álló főpásztorok – Fogalmi tisztázások a hazai görögkatolikus szóhasználatához”, in *Athanasiana* 48 [2019] 185–203., 189. skk.)
- 14 GKPL [*Rusznák Miklós vikárius válasza Papp Antal érseknek; 1925. nov. 9.*]. A helynök (legalábbis görög viszonylatban) kivételesnek számító életművéhez lásd ANDREJ SLODIČKA, *Život a dielo Mikulaša Rusnaka [1878–1954] v kontexte ekumenizmu*, Prešov 2011. [kézirat].
- 15 „Az új kánonkódexnek ránk való kiterjesztését egyházjogunk kiépítésében hatalmas lépésnek tartom, de a mi külön jogunk kiépítését nekünk magunknak kell megvalósítanunk”, GKPL [RUSZNÁK 14. láb.].
- 16 RUSZNÁK MIKLÓS, *Az új kánonkódex és az egyház keleti jogfegyelme*, Eperjes 1918. (A fenti [5. láb.]-nél szereplő) prágai kiadású latin kötet az iménti mű némileg bővített változata.)

e művében már részletesen taglalta „a kiterjesztés és a vele kapcsolatos kiépítés elveit”.¹⁷ Végül jelzi, hogy a „tétéles kidolgozás munkájához máris hozzáfogott”[!], ha annak elkészülte nem is várható a következő év nyara előtt. Az ígért munka kritikai értékelésére az eperjesi helynök levele végén egy közös (eperjesi-miskolci?) munkabizottság bevonásának lehetőségét is felveti.¹⁸

*

Címünk szempontjából számunkra elsősorban egy harmadik levél, *Miklós István* hajdúdorogi püspök Papp Antal érseknek küldött válasza¹⁹ érdekes különösképpen. Ez a dokumentum ugyanis pontos és első kézből származó választ ad több olyan kérdésre, mely eddig, mint mondtuk, nem volt egészen világos.

Az első szembetűnő tény, hogy a hajdúdorogi püspök csak másfél hónap múlva válaszol a miskolci érsek-kormányzónak.²⁰ Ez elvileg azzal is magyarázható lenne, hogy – a kitűnő szakértőnek számító eperjesi helynökkel szemben – a hajdúdorogi püspöknek szakvélemény kikérésére lehetett szüksége. Úgy tűnik azonban, hogy nem ez a tényleges ok, mert erre az időre egykori főpásztorunknak már igencsak erőteljes meggyőződése formálódott a kérdésben.²¹ Ennek maga a válasza is tanújelét adja.

Az eddig rendelkezésre álló ismeretekből nem volt egyértelműen tisztázható, hogy vajon Miklós püspök esetleg félreértette-e a kódex bevezetésével kapcsolatos szentszéki választ, vagy pedig, ellenkezőleg, azt helyesen értelmezte, ám ennek ellenére vélte mégis elkerülhetetlennek a törvénykönyv – további szentszéki engedélyeztetés nélküli – közvetlen egyházmegegyei bevezetését.

17 *GKPL* [RUSZNÁK, 14. láb.].

18 *Uo.*

19 *GKPL* [*Miklós István válasza Papp Antal érseknek, 1925. dec. 23.*]. A válaszlevél teljes szövegének átírásához lásd függelék, 264–265. old.

20 A püspök válaszából arra gondolhatunk, hogy ugyanazt a nov. 6-ai (23/1925 számú) tartalmú átiratot kapta, mint a fenti, eperjesi helynöknek küldött levél. (Az azonos iktatószám és a válaszból kitűnő azonos tematika ezt a feltételezést támasztja alá.) Emellett nincs okunk feltételezni, hogy a két levelet Papp érsek ne egyszerre küldte volna ki. Az eperjesi válasz dátumából (nov. 9.) így viszont arra következtethetünk, hogy a hajdúdorogi püspök – Rusznáktól eltérően – csak több mint hat hét múlva reagált a levélre.

21 E ponton elég csak arra utalnunk, hogy Miklós István a címzetes érseknek adott válasza előtt egy héttel (dec. 17.) aláírta azt a rendelkezést, mellyel a latin kódex hajdúdorogi püspöki bevezetéséről döntött. Lásd 24. láb., lejjebb.

Afelől nincs kétség, hogy a Gasparri-levél nem adott – s mint arra Coussa helyesen rámutat, a kódexmagyarázó bizottság elnökeként nem is adhatott – felhatalmazást az egykori latin törvénykönyv görög egyházmegyei bevezetésre. Ez ugyanis hatásában olyan törvényhozói cselekmény lett volna, mely a korábbi magasabb görögökre vonatkozó jog számos elemének a módosítását is magával hozza. Ezért a kiterjesztésre értelemszerűen csak maga a pápa lehetett illetékes, vagy legalábbis ahhoz tőle eredő *egyértelmű felhatalmazás* szükségeltetett.²² A kódex egyházmegyei bevezetését püspöki intézkedéssel elrendelő körlevél szövegének szűkszavú fogalmazásából (eddig) tűnhetett úgy, hogy Miklósy esetleg tényleg *félreértette* a fentebb idézett²³ római válasz tartalmát. Az előbbi ugyanis – tévesen – azt sugallta, hogy Gasparri levelének felterjesztésüket *kedvezően fogadó hangneme* tulajdonképpen *már önmagában* a törvénykönyv hajdúdorogi *kiterjesztéseként* értelmezhető!²⁴

A most előkerült levél azonban világossá teszi, hogy erről nem volt szó. Papp Antal és Miklósy István is *pontosan tisztában volt* azzal, hogy a Gasparri-féle válasz önmagában nem jogosított a kódex görög egyházmegyei bevezetésére, hanem – mint mondtuk – ennek majdani megadásához további előzetes tájékoztatást igényelt:

„A pótlás, melyet a bizottság a »propria iura Graecorum« körülményes kifejtésére nézve avégből kíván, hogy kérelmünket érdemileg elbírálhassa, csak a kérvényező püspökök s illetve ezek jogutódjai szolidáris megállá-

22 Vö. „Ex quo responso uti patet, nulla potestas a S. Pontefice facta est praedictis Episcopis utendi CIC in propriis eparchiis. Ceterum Consilium CIC authentice interpretando necessaria competentia caret ut huiusmodi facultatatem Episcopis facere possit, substituendi, nempe, propriis legibus normas CIC. Ageretur enimvero de proprie dicta legis datione”, ACACIUS COUSSA, *Épitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali (III), De matrimonio*, Romae [typ. Monasterii Exarchici Cryptoferratisensis] 1950, 20. (Egy pápai eredetű jogszabályt megypüspök korábban sem helyezhetett saját tekintélyen hatályon kívül; lásd pl. SZEREDY JÓZSEF, *Egyháztörvénykönyv különös tekintettel a magyar szent korona területének egyházi viszonyaira, valamint a keleti és protestáns egyházakra*, Pécs 1883, II., 769.)

23 Lásd 6. láb., feljebb.

24 A kihirdető körlevél fogalmazásmódja kifejezetten ilyen meggyőződést látszik sugallni, amennyiben a püspök így fogalmaz: „Csak a. mult évi [1924] november hó 21-én vettem kézhez hiteles másolatban Gasparri Péter bíbornok úr Öminenciájának, mint a Codex értelmezésére hivatott bizottság elnökének 1918. március 10-én kelt válaszát. Eszerint a Szentséges Atya örömmel s teljesítésre kész akarattal („lubenter et propensa voluntate”) fogadta az új törvénykönyv bevezetésére irányuló kérelmünket. Ennélfogva Nt. lelkészeimnek s általuk híveinknek is tudomására hozom, hogy a Codex I. C., a szorosan vett latin szertartású liturgikus és jogi szabályok kivételével, 1918. május 19-ike óta a hajdúdorogi egyházmegyére kötelező” [Nyír-egyháza, 1925. december 17.]. Lásd 3. láb., fentebb, [kiemelés tőlem].

podásából folyólag volna foganatosítható. Ily megállapodáshoz azonban a három, helyesebben jelenleg már négy, egyházfő személyes tárgyalása kívántatnék: ami a mai viszonyok között keresztülvihetetlen”.²⁵

Eszerint Miklósy püspök számára is teljesen világos volt, hogy a latin kódex átfogó görög bevezetését kérelmező felterjesztésük érdemi elbírálására még nem került sor, illetve nem kevésbé az is, hogy Róma az ezt érintő későbbi döntéséhez még hiánypótlást vár. A fenti szöveg hely megállapításai alapján tehát egykori főpásztorunk is tudatában lehetett annak, hogy legalábbis igencsak kétséges, vajon rendelkezik-e felsőbb felhatalmazással a latin kódex görög egyházmegyéjébe történő törvényes (sőt érvényes) bevezetésre.²⁶ Érdemes megjegyezni, a formális római felhatalmazás szükségességére *Melles Géza* hajdúdorogi kötelékvédő legalább két szakvéleményében kifejezetten felhívta főpásztorra figyelmét.²⁷

E ponton nem térhetünk ki annak fejtegetésére, a püspököt végül vajon mi vezette arra, hogy – mint láttuk – 1926 elején mégis azt deklarálja papjai felé, „*a Codex I. C.*, a szorosán vett latin szertartású liturgikus és jogi szabályok kivételével, 1918. május 19-ike óta *a hajdúdorogi egyházmegyére kötelező*”.²⁸ Ennek mozgatórugói több irányból adódhattak. Elsősorban gyakorlati megfontolások vezethették. A latin egyházjoghoz történő folya-

25 GKPL [MIKLÓSY 19. láb.].

26 A jogtechnikai nehézség e téren abból adódott, hogy a kódex egyházmegyei bevezetésére értelemszerűen nem légüres térben került (volna) sor. A hajdúdorogi híveket például a házasságkötési forma terén olyan korábbi szentszéki törvény kötelezte (az 1908-as *Provida* rendelkezés), melyet a CIC'1917 I. és 6. kánonja görög relációban nem módosított. A kódex püspöki bevezetése azt sugallhatta, hogy e korábbi törvény hatályát veszítette. Egy ilyen törvényhozói intézkedésre azonban egy megyéspüspöknek – mint alacsonyabb hierarchikus szintű törvényhozónak – akkor sem volt hatalma (lásd SZEREDY, *Egyházjog* [22. láb.], 769.). – A mondtak értelmében nem meglepő, hogy a munkácsi és hajdúdorogi bírósági gyakorlatban idővel súlyos zavarok keletkeztek, amivel a Keleti Egyházi Kongregáció egy plenáris ülése is kénytelen volt foglalkozni. (Ez utóbbi témához lásd SZABÓ PÉTER, „Az első egyházi törvénykönyv hatályának kiterjesztése a történelmi Magyarország görög-rutén egyházmegyéire”, in KUMINETZ GÉZA – PUSKÁS ATTILA (szerk.), *Ünnepi kötet Erdő Péter bíboros 70. születésnapjára*, Budapest 2022, [megjelenés alatt]. A kérdésnek szentelt római plenária levéltári anyagához pedig SACRA CONGREGAZIONE PRO ECCLESIA ORIENTALI, *Ruteni, Relazione con sommario sull'esistenza dell'impedimento di clandestinità nelle diocesi rutene dell'antico Regno Ungherese (Munkacs, Eperies)*, Prot. ACO Num. 759/29.

27 Lásd [a CIC'1917 görögkatolikusokara történő általános kiterjesztését] „Rómából kell kérni, vagy legalábbis jóváhagyó tudomásulvételel kell onnan kieszközölni”, lásd GKPL I-1-a 893/1925. [*Melles Géza, Véleményes nyilatkozat a 853/1925. számhoz*]; továbbá GKPL I-1-a, 1086/1924, 6–9 *Előterjesztés a 1086/1924 számhoz*].

28 Lásd 3. és 24. láb., fentebb [*kiemelés tölem*].

matos igazodás egyrészt emberemlékezetet meghaladó munkácsi beidegződés volt,²⁹ másrészt ugyanez latin oldalról finoman továbbra is érzékeltetett korabeli elvárás is lehetett.³⁰ E döntésre hathatott továbbá a munkácsi püspök korábbi hasonló értelmű rendelkezése is. Erről ugyanis tűnhetett úgy, hogy az a Keleti Egyházi Kongregáció hallgatólagos jóváhagyásával találkozott, vagy a római dikasztérium azt mindenestre tolerálta.³¹

Figyelemre méltó a levél néhány további észrevétele is. A püspök úgy látja, hogy a kódex mellett is fenntartandó saját görög fegyelem („iura propria Graecorum”) pontos beazonosítását – mely a kódex kiterjesztésének előfeltétele – az érintett immár négy joghatósági egység (Ungvár, Eperjes, Hajdúdorog és Miskolc) *csak közösen* végezhetné el. Ez azonban Miklósy véleménye szerint, mint imént olvashattuk, a korabeli viszonyok miatt „keresztülvihetetlen”.³² Ha az új csehszlovák határ miatt a munkácsi és eperjesi eparchiákkal a kapcsolattartás a korábbinál kétségtelenül nehezebbé is vált, az egyházmegyék közti kodifikációs együttműködés kivitelezhetetlennek nyilvánítása túlzó.³³

A „saját görög jog” felgyűjtéshez szembetűnően eltérő az eperjesi helynök és a hajdúdorogi püspök hozzáállása. Az előbbi azt nemcsak szorgalmazza, hanem – mint írja – az ügyben tüstént munkához is látott. Az

29 Vö. „A munkácsi egyházmegye megalapításáig az egri egyházmegyében hatályban volt jogszabályokhoz igazodtak hazai ruténjeink, de az egyházmegye megalapítása utáni időkben is gyakran történik hivatkozás a Tridentinumra a munkácsi egyházmegyei jogforrásokban; ezek a jogszabályok azonban nem csupán átültetik a Tridentinum egyik vagy második rendelkezését, hanem a trienti zsinat határozatainak összességét a munkácsi egyházmegyét illetően is hatályban lévő egyetemes jogszabálynak tekintik [...] A múlt század közepén tehát mindenképpen befejeződött a latin egyházjognak a munkácsi és eperjesi egyházmegye által való recepciójának folyamata...”, in PAPP GYÖRGY, *A Tametsi-dekrétum és a Keleti egyházjog (I). A Tametsi-dekrétum kihirdetése a keleti egyházban*, Budapest 1944, 61., 63.

30 Ennek jele lehetett például a püspöki konferencia 1923. okt. 10-ei közös körlevelének hajdúdorogi kihirdetése: „az 1923-ik év végén kihirdettem s minden lelkési hivatalhoz megküldtettem a nagymélt. magyar püspöki karnak ugyanazon évi őszi konferenciájáról kibocsátott közös főpásztori körlevelet, amely a nem katolikus papok előtt kötött vegyes házasságokat érvényteleneknek nyilvánította”. Lásd *GKPL* 2187/1925 (3. láb., fentebb). Ez a rendelkezés ellentétes volt a *Provida* konstitúció görögögre továbbra is vonatkozó előírásával. Ez utóbbi tény talán a püspöki kar előtt sem volt rejtett. (Elismerendő ugyanakkor, hogy a házasságkötés alakiságának szabályozása a kodifikáció előestéjén szinte áttekinthetetlenül szövevényes volt. Emiatt érthető, ha nemcsak a görög főpásztor részesítette előnyben az új, közös és egyszerűbb megoldást, hanem erre esetleg latin oldalról is biztatást kapott.)

31 Vö. 12. láb., feljebb.

32 Lásd 25. láb.-nél, fentebb.

33 A miskolci érsek fenti, 1925. nov. 6-ai levele, mint láttuk, mégiscsak körülbelül két nap alatt jutott el Eperjesre!

utóbbi leveléből viszont – az előbbivel szöges ellentétben – az derül ki, hogy szinte mindenbe belekapaszkodik e téma napirendről történő levétele érdekében! Az görög eparchiák közti jogegység fenntartásának a szorgalmazása dicséretes. A levél szövegösszefüggéséből azonban az derül ki, hogy – a kapcsolattartás nehézségeire hivatkozva – Miklós ezt az (önmagában fontos) elvet is a saját görög jog kodifikációja féretételének mögöttes szándékával hangoztatja. Fogalmazásmódjából nem következik, hogy e joggal szemben nyílt ellenszenvet mutatna. A vele való elméleti foglalatzkodást viszont – a feladat iránt lelkesedő és tetterre kész eperjesi vikáriussal szemben – tehetetlennek éli meg. A hajdúdorogi püspök „eddigi egyöntetű jogfejlődés megőrzésére” irányuló szándéka kétségtelenül dicséretes, ugyanakkor szembetűnő, hogy mennyire szándékoltan keresi az érveket ahhoz, hogy az Apostoli Szentszék által bekért saját görög jog összeírásába mégse fogjanak bele! Elsődlegesnek a „latin kódex szabványai szerinti berendezkedésünket” tekinti, ami mellett a régi görög jog véleménye szerint úgy is „háborítatlanul” tovább élhet, ha azzal nem foglalatkoskodunk.³⁴

A részleges joggal kapcsolatos fenntartásainak szemléletes bizonyítéka Miklós levelének utolsó gondolata is. Ebben szíve szerint még a böjti fegyelem hazai rendjét is megfellebezhetetlenül a közös keleti jog hatáskörébe utalná.³⁵ Az eperjesi vikárius e nézetét sem osztotta.³⁶

Figyelmes olvasat esetén a levél a kódex és a saját görög jog viszonyát érintő mondatából is érdekes attitűd hallható ki. Amint írja: „fennebb érintett kérelmünk, *amennyiben* keleti egyházunk jogainak fenntartásához ragaszkodunk, lényegében *főleg* a házasságjog s fegyelmi bíráskodás körébe vág”.³⁷ E mondat azt sugallhatja, hogy a püspök nem feltétlen ragaszkodott volna a görög jogok kódexszel szembeni fenntartásához, illetve szívesen vette volna, ha a latin törvénykönyv – a főleg érintett iménti két témakö-

34 „Ilyen berendezkedés [tudniillik legalább a házasságjog és eljárásjog latin kódexbeli anyagának átvétele] mellett, egyebekben háborítatlanul élhetünk egyházunk ősi tradíciói szerint anélkül, hogy a »propria iura Graecorum« taglalásába bocsátkoznánk”; *GKPL* [MIKLÓSI 19. láb].

35 „Böjti fegyelmünk kérdésében, melyre nézve a nevezett bizottság szintén információt kíván, még akkor sem volna ajánlatos döntést provokálni, ha ez a három egyházmegye részéről egyértelműleg történhetnék. Ez a kérdés helyesen csak az egész keleti egyházat egyaránt kötelező törvénnyel oldható meg”, *uo.*

36 Miben önálló... principia ès votum... (Az eperjesi helynök korábban e témáról figyelemre méltó tanulmányt is írt. Lásd RUSZNÁK MIKLÓS, „A görög egyház böjti fegyelme”, in *Hittudományi Folyóirat* 20 [1909] 618–675.)

37 *GKPL* [MIKLÓSI 19. láb.], [kiemelés tőlem].

rön túl – a hajdúdorogi eparchia életét minél több területen határozza meg.

Összegzés

A fentebb ismertetett három levél, mint láthattuk, néhány érdekes új adalékkal szolgál az első latin törvénykönyv egykori görög kiterjesztése vitatott kérdéskörében. Ezek közül – a jelen tanulmány címének összefüggésében – zárásként az alábbiak érdemelnék kiemelését.

1. Amint kísérőlevele szabadkozásából kiderül, Papp Antal tényleg csak 1925. november elején – azaz majd 8 évvel kiadása után – küldte meg Miklósy Istvánnak Gasparri bíboros 1918. március 10-ei levelének átiratát, mely a latin kódex görög kiterjesztésére vonatkozó (közös püspöki felíratra adott) szentszéki választ tartalmazta.³⁸

2. A Miklósy által írt válaszlevél egy ennél témánk szempontjából jóval fontosabb kérdésre is bizonyítékul szolgál. A dokumentumból először válik egyértelművé, hogy a hajdúdorogi főpap pontosan tisztában volt azzal, hogy a latin kódex egyházmegyei bevezetésére a Gasparri-féle válasz nem adott neki felhatalmazást.³⁹ Ezzel magyarázható, hogy a kiterjesztésről szóló döntését úgy próbálja beállítani, mintha annak csak kinyilvánító és nem konstitutív szerepe lenne.⁴⁰

3. Végül Miklósy válaszleveléből az is kirajzolódik, hogy gondolkodásában milyen egyoldalúan részesítette előnyben a latin kódexet, vagy általában a közös fegyelmet, a saját görög jog rovására. Ez utóbbi felgyűjtését – és következőképpen kódex helyetti érvényesítését – Rusznák Miklós álláspontjával szemben inkább mellőzte volna.⁴¹

38 Lásd 10. láb., feljebb.

39 Lásd 25. láb., fentebb.

40 Lásd 24. láb., fentebb.

41 Lásd 34. láb., fentebb.

Ex. 1925. XII. 24.

A HAJDUDOROGI PÜSPÖKTŐL

2237 szám/1925

NAGYMÉLTÓSÁGÚ ÉS FŐTISZTELENDŐ ÉRSEK,
APOSTOLI ADMINISZTRÁTOR UR!

Köszönettel vettem 23/1925. számú becses átirata mellékletében a Codex értelmezésére hivatott római bizottság válaszirátát: vonatkozással közös feliratunkra melyben nyolc év előtt, aziránt esedeztünk a Szentséges Atyánál, hogy a Codex joghatályát a munkácsi, eperjesi, s hajdudorogi egyházmegyékre is kiterjeszteni méltóztassék.

A pótlás, melyet a bizottság a „*propria iura Graecorum*” körülményes kifejtésére nézve avégből kíván, hogy kérelmünket érdemileg elbírálhassa, csak a kérvényező püspökök s illetve ezek jogutódjai szolidáris megállapodásából folyólag volna foganatosítható. Ily megállapodáshoz azonban a három, helyesebben jelenleg már négy, egyházfő személyes tárgyalása kívántatnék: ami a mai viszonyok között keresztülvihetetlen.

Eszmei kapcsolatunk fenntartása a munkácsi s eperjesi egyházmegyével feltétlenül kívánatos. Ennélfogva óvakodunk kell minden olyan külön akciótól, mely, bár politikailag elválasztott, de földrajzilag szomszédos egyházmegyéink eddigi egyöntetű jogfejlődésére bomlasztólag hatna.

Fennebb érintett kérelmünk, amennyiben keleti egyházunk jogainak fenntartásához ragaszkodunk, lényegében főleg a házasságjog /

Nagyméltóságú és főtisztelendő

PAPP ANTAL

c. érsek, apostoli adminisztrátor úrnak

MISKOLC

s fegyelmi biráskodás körébe vág. A joganyag e területén, melyen a Codex megjelenése előtt a latin szertartásuakéval egyező gyakorlatot követtünk, mi akadály sem lehet a Codex szabványai szerinti berendezkedésünknek.

Megerősít e felfogásomban az a kedvező fogadtatás mellyel felterjesztésünk a Szentséges Atyánál találkozott.

Ilyen berendezkedés mellett, egyebekben háborítatlanul élhetünk egyházunk ősi tradíciói szerint anélkül, hogy a „*propria iura Graecorum*” taglalásába bocsátkoznánk.

Bőjti fegyelmi kérdésében, melyre nézve a nevezett bizottság szintén információt kíván, még akkor sem volna ajánlatos döntést provokálni, ha ez a három egyházmegye részéről egyértelműleg történhetné. Ez a kérdés helyesen csak az egész keleti egyházat egyaránt kötelező törvénnyel oldható meg.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását, mellyel vagyok

Nyíregyházán, 1925. december hó 23-án,
szerető testvére az Urban

Miklósy István
s.k.
hajdúdorogi püspök